

Rapportage met tijdslijn over renovatie en de technische/ financiële afwegingen molen Rijn en Zon

Achtergrond

De voorganger van molen Rijn en Zon werd in 1745 gebouwd op de stadswal bij het Paardeveld in opdracht van Govert van Rhijn en Bernadus Sonnenberg. In 1912 werd de molen gesloopt, evenals de daar aanwezige molen De Meiboom. Molenaar Korevaar kocht grond aan de Adelaarstraat en bouwde in 1913 de huidige molen Rijn en Zon mede met onderdelen van verschillende molens, waaronder van de molen De Meiboom.

Tijdens een zware storm op 1 maart 1949 sloeg de molen op hol en werd zwaar beschadigd. Om verschillende redenen is de molenaar niet over gegaan tot herstel van de molen waardoor na enige tijd ook de wieken en de stelling werden gedemonteerd. In die onttakelde staat heeft de molen hier gestaan tot 1976. Ruim 25 jaar dus.

De gemeente kocht de molen rond 1975 en in 1977 werd de molen zeer grondig gerestaureerd. Vanaf de restauratie in 1977 tot 1983 wordt de molen beroepsmatig geëxploiteerd door molenaar Bert van Rijswijk. De molen is in die periode verpacht aan een exploitatiestichting. Na vertrek van Bert van Rijswijk en problemen met de afzet van met de molen gemalen meel, wordt de exploitatiestichting ontbonden.

De heer Wilten huurt de molen sinds 1987 van gemeente Utrecht.

In 2004 staat de molen geruime tijd stil omdat een lange schoor vervangen wordt. In 2006 staat de molen opnieuw lange tijd stil omdat de staartbalk slecht is. Beide keren voert molenmaker de heer Wilten de reparaties uit. Sindsdien heeft de molen weer geregeld gedraaid.

Medio 2010

De molen komt definitief stil te staan vanwege gebroken voeghout (constructiebalk in kap).

September 2012

Naar aanleiding van de stilstand van de molen en na meldingen over meerdere technische gebreken door de molenaar, de heer Wilten, heeft de Monumentenwacht Gelderland op het verzoek van UVO in september 2012 een uitgebreide inspectie uitgevoerd. Erfgoed Advies Groen, gespecialiseerd in restauratie en instandhouding van o.a. molens, heeft in kaart gebracht welke onderhoudswerkzaamheden noodzakelijk zijn. Hierbij kwamen ernstige gebreken aan het licht, onder andere aan de kapconstructie, het gevlucht, het kruiwerk, de stelling en het metselwerk.

Omdat de Molen een Rijksmonument is en van grote waarde is voor de stad, was het de ambitie van UVO en de heer Wilten om de Molen weer draaivaardig, en daarmee maalvaardig, te krijgen.

Augustus 2013

Door UVO, in samenwerking met Erfgoed Advies Groen, werd een voorstel uitgewerkt met verschillende scenario's, zijnde consolideren, totale restauratie of restaureren in fasen. Om na te gaan wat er allemaal moest gebeuren, in welk tijdsbestek en tegen welke kosten, heeft UVO aan Erfgoed Advies Groen de opdracht gegeven om een plan van aanpak te maken. Dit bureau heeft een advies gegeven over de werkzaamheden en de bijbehorende kosten. Op basis van dat advies stelde UVO het volgende plan van aanpak voor:

1e fase, uitvoering zo snel mogelijk

Herstel en/of vernieuwing van alle gebreken die noodzakelijk zijn om de molen weer op een verantwoordelijke manier te laten draaien. De kosten hiervoor werden geraamd op €500.000,- incl. BTW. Hierbij worden onder andere de volgende voorzieningen getroffen:

- Renovatie kapconstructie;
- Vernieuwen stalen roeden met hekwerk;
- Herstel stelling;
- Plaatselijke reparatie voeg-/metselwerk;
- Herstel/vernieuwen houtwerk van o.a. het kruirad;
- Buiten schilderwerk.

2e fase, uitvoering over 10 á 15 jaar

Overige noodzakelijke voorzieningen. De kosten werden geschat op €500.000,- incl. BWT (prijspeil 2013). Dit betreft de volgende werkzaamheden:

- Grondig herstel voeg-/metselwerk;
- Vernieuwen gehele stelling;
- Eventueel aanbrengen sprinklerinstallatie.

Daarnaast diende rekening gehouden te worden met de structurele kosten:

- Periodiek jaarlijks onderhoud á €7.500,- ex. BTW (prijspeil 2013);
- Schilderwerk, iedere 5 á 6 jaar á €30.000,- ex. BTW. (prijspeil 2013).

April 2014

De heer Wilten doet bij de gemeente/UVO het verzoek voor het uitvoeren van Jaloezie wieken (zelfzwichting) in plaats van vervanging van de op dat moment aanwezige Fokwieken, om het oorspronkelijke wieksysteem terug te brengen. Gemeente/UVO geeft aan dat al eerder te hebben overwogen maar besloot om het huidige wieksysteem te handhaven. Dit hoofdzakelijk omdat zelfzwichting risicovoller is dan het oorspronkelijke wieksysteem met heklatten met zeilvoering. Bij harde wind en storm moet de molenaar goed opletten dat het wiekenkruis in de windrichting blijft staan. Ook vraagt zelfzwichting veel meer onderhoud in verband met de vele bewegende onderdelen. Op dat moment was de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (hierna: RCE) het met UVO eens.

Augustus 2014

De heer Wilten doet bij de RCE het verzoek om er bij de gemeente Utrecht op aan te dringen bij de restauratie van de molen toch te kiezen voor zelfzwichting. Tevens vermeldt hij aan de RCE dat het malen met de molen toch maar bijzaak is.

Opnieuw wordt er overleg gevoerd met de RCE, naar aanleiding van de wens van de heer Wilten om het wiekensysteem uit te voeren met het oorspronkelijke systeem, zijnde zelfzwichting met oud-Hollandse voorzomen. Naar aanleiding van deze wens heeft de gemeente/UVO de mogelijkheden voor de verschillende wieksystemen (fokwieken (huidig op dat moment) en zelfzwichting (wens de heer Wilten)) nader onderzocht. De RCE benadrukt dat het nu niet-terug brengen van de zelfzwichting een gemiste kans zou zijn.

In samenspraak met de afdeling Erfgoed besluit de gemeente/UVO in te stemmen met uitvoering van de wieken met het oorspronkelijke systeem vanwege de wens van de heer Wilten, en het nadrukkelijke advies van de RCE. De heer Wilten wordt hiervan op de hoogte gesteld en geeft aan blij te zijn met dit besluit. In verband met deze wijziging diende er wel een omgevingsvergunning te worden aangevraagd bij de gemeente. De RCE adviseerde hierin positief en de vergunning werd verleend.

Kort daarna geeft de heer Wilten aan dat hij bij het gekozen oorspronkelijke wieksysteem liever geen oud-Hollandse voorzomen wil, maar "stroomlijnneuzen" van het systeem Van Bussel. UVO geeft aan

dat er nu eenmaal gekozen is overeenkomstig de wens van de heer Wilten voor het oorspronkelijke wieksysteem en dat UVO dat nu ook gaat realiseren. De RCE is het volledig eens met UVO.

Voorjaar 2015

In samenwerking met Erfgoed Advies Groen wordt het door UVO opgestelde plan van aanpak en restauratieplan uitgewerkt in het bestek. Hierbij wordt er gekozen voor nieuwe “deelbare roeden” (waarbij de twee delen in het midden aan elkaar zijn gemonteerd middels een flens- en boutverbinding), welke destijds voldeden aan de richtlijn van 2011 van de RCE. Deze deelbare roeden konden beter geconserveerd worden en het maakte de uitvoering eenvoudiger. De procedure van openbare aanbesteding wordt ingesteld. Ook de heer Wilten kon inschrijven maar besluit dit toch niet te doen. Uiteindelijk schrijven er twee partijen in en wordt, na de gebruikelijke procedure, het werk gegund aan Bouwbedrijf de Witte uit Staphorst. Het molen-technische deel wordt verzorgd door Molenbouw de Jongh uit Veldhoven. Dit binnen het beschikbare begrotingsbudget.

Augustus 2015

Start restauratie. Op 17 augustus 2015 wordt de kap van de molen getakeld.

April 2016

Terugplaatsen kap op 19 april 2016.

Juli 2016

De molen wordt officieel weer maal- en draaivaardig in gebruik genomen. De molenaar wil niet ingaan op de wens van UVO om hierbij aanwezig te zijn. Ook is hij niet bereid de molen weer over te nemen om ermee te draaien en te malen.

Najaar 2016

Na de restauratie maakt de molenaar veel bezwaar over uitvoering, omdat dit niet naar zijn wens is. Hierover wordt gecommuniceerd en verwijzen wij naar bijlage 1. Over de meeste punten deelt UVO zijn mening niet. Eén aanpassing wordt gedaan aan het bedieningssysteem; vier stalen stangen worden verlengd. In deze periode heeft de molenaar vrijwel niet met de molen gedraaid omdat hij van mening was dat niet met de molen zou kunnen worden gemaald omdat het binnen te vochtig was vanwege de regen. En alleen draaien zonder malen met de molen vond de heer Wilten maar niks als beroepsmolenaar. UVO was het hiermee niet eens maar is niet tot actie overgegaan omdat de molen kort daarna stil kwam te staan.

Maart 2017

brief van RCE om molen voorlopig stil te zetten, vanwege de onzekerheid van de constructieve veiligheid van de boutverbinding bij deelbare roeden. Dit naar aanleiding van boutbreuk kort achter elkaar op twee molens met dergelijke roeden.

Mei 2017

Na een vluchtig eerste onderzoek adviseert de RCE om niet meer te draaien met de molen en op zoek te zijn naar oplossingen voor de problemen met de gedeelde roeden. De RCE laat weten dat in hun opdracht door een onafhankelijke deskundige nogmaals naar het ontwerp van de flens- en boutverbinding is gekeken, waarbij de conclusie is getrokken dat de huidige deelbare roeden een verhoogd risico vormen en deze daarom technisch moeten worden verbeterd dan wel worden vervangen. Vanwege enkele incidenten bij andere molens, waar bouten afbraken, was volgens de RCE niet met zekerheid te zeggen of de wieken goed zouden blijven zitten. Een aantal jaren hebben molens wel met succes en zonder problemen gedraaid met gedeelde roeden. Uit voorzorg zijn echter al deze molens stil gezet en dus ook molen Rijn en Zon.

De RCE heeft in die periode verschillende oplossingsrichtingen onder de loep genomen en kwam tot de aanbeveling om nieuwe roeden (uit één stuk) laten maken. Met minister Bussemaker is de RCE overeengekomen dat er een financiële regeling zou worden ingericht zodat alle kosten met betrekking tot het vervangen van de deelbare roeden konden worden vergoed.

Aangezien roeden van 48 molens in den lande allemaal vervangen moesten worden, is de vraag gestegen en heeft de levering een vertraging opgeleverd. Dat betekende voor de werkzaamheden aan de molen Rijn en Zon dat het project in de zomer van 2018 pas kon starten en de nieuwe roeden volgens de toenmalige planning rond de jaarwisseling van 2018/2019 konden worden vervangen. De voorbereidingen waren in het najaar 2017 al geheel afgerond.

September 2017

In de zomer van 2017 komt De heer Wilten opnieuw met zijn wens om te kiezen voor Van Busselneuzen (stroomlijnneuzen) wieken om zo een productieverbetering voor het malen te realiseren. Hiertoe heeft UVO opnieuw overleg gevoerd met de RCE. De RCE zag op voorhand niet voldoende redenen om af te wijken van het gekozen systeem, conform de uitgangspunten die geformuleerd worden in de uitgave 'Een toekomst voor molens'. Op basis van deze uitgangspunten is de aanpassing vanuit historisch oogpunt en behoud van cultuurhistorische waarden niet wenselijk. Dit is niet schriftelijk vastgelegd omdat de RCE uitsluitend advies geeft op een adviesverzoek in een procedure voor een omgevingsvergunning wat hier niet aan de orde is geweest.

November 2017 en februari 2018

Aan de heer Wilten wordt ambtelijk aangegeven niet te zullen instemmen met deze aanpassing.

Oktober 2018

Brief van de heer Wilten aan de wethouder met verzoek tot aanbrengen van stroomlijnneuzen.

November 2018

Gesprek de heer Wilten met wethouder Everhardt. Een paar dagen later antwoordt de wethouder de heer Wilten telefonisch met bevestiging dat UVO de gemeente niet akkoord gaat met het wijzigen naar stroomlijnneuzen. De reden was dat er geen noodzaak was om terug te komen op het eerder genomen besluit om te gaan voor geheel oorspronkelijk uitvoering. Op aangeven van molendeskundigen verwachtte UVO dat het huidige systeem (met zelfzwichting) mogelijk een verminderde capaciteit ten opzichte van het vorige systeem met fokwieken zal genereren. Echter geven de deskundigen aan dat het niet is te kwantificeren wat deze vermindering zal zijn. Daarnaast zijn de kosten van aanpassing hoog waar geen enkele compensatie tegenover staat.

December 2018

Mondelinge vragen Raad inzake 'Herstel molen Rijn en Zon'. Zie Bijlage 2.

Januari 2019

Bezoek raadsleden aan de molen.

Vreemd genoeg zegt de molenaar kort daarna tegen UVO dat hij nu "fokken" op het wiekenkruis wenst i.p.v. Van Busselneuzen, zoals hij tot voor kort wenste.

Februari 2019

Molen Rijn en Zon is sinds 20 februari weer draai- en maalvaardig opgeleverd door Molenbouw de Jongh. De heer Wilten deelt mee dat hij tot het moment van de expertmeeting niet met de molen wil

gaan draaien vanwege het schaden van zijn mogelijkheden door als het ware in te stemmen met de huidige staat van de molen.

Maart 2019

Op 18 maart heeft de heer Wilten in een schrijven aan de wethouder laten weten dat de storm op 13 maart jl. veel schade aan de molen Zon en Rijn heeft veroorzaakt. Molenbouw de Jongh heeft op 29 maart de ontstane stormschade kunnen herstellen. De gebroken roestvrijstalen bout is vervangen door een bout van hogere staalkwaliteit. Ook op de ander wieken zijn deze bouten vervangen. UVO verwacht hiermee dergelijke problemen in de toekomst te voorkomen. Er kan weer gedraaid en gemalen worden met de molen.

UVO heeft in maart 2019 SIM subsidie aangevraagd voor de kosten van het onderhoud van molen Rijn en Zon in de periode 2020–2025. Erfgoed Advies Groen heeft een zesjarig instandhoudingsplan met het vereiste begrotingsmodel voor het onderhoud opgesteld. Op basis van de meerjarenbegroting bedragen de kosten € 66.850,50. Dit kan resulteren in een subsidie van maximaal € 36.000,-.